

Вало орқали мерос олиш(иккинчи мақола)

11:07 / 30.12.2019 2782

لَأَقْمَلِسُو هِي لَعَلَّ لِي صَدِّي بِن لِنَع ، أَعْنَعُ هَل لِي صَرَعِ قَسَّ أَلِ نَبَّ لَث أَوْ نَع
هِيَ لَعْنَتُ عَالِ يَدُّ لَأَهْدَلَوُو ، أَهْطِي قَلَو ، أَهْقِي تَع : ثِي رَأَوْمَ لَث زُوحَتُ أَرْمَلِ

Восила ибн ал-Асқаъ розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам: «Аёл киши учта меросни эгаллаб олади: озод қилган қулининг, топиб олган боласининг ва у ҳақда эри билан лаънат айтишган боласининг», дедилар».

Аввало ровий Восила ибн ал-Асқаъ билан яқиндан танишиб олайлик.

Восила ибн ал-Асқаъ ибн Абдулуззо ал-Лайсий ал-Киноний суффа аҳлидан эдилар. Табук ғазотидан олдин Ислонга кирдилар ва бу ғазотда иштирок этдилар.

Уч йил Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хизматларида бўлдилар. Сўнг Басрага кўчиб ўтдилар. Бу ерда ҳовлилари бор эди. Дамашқ фатҳида иштирок этдилар. Ҳаётларининг охирида кўзлари кўр бўлиб қолди. Ҳаммаси бўлиб, 76та ҳадис ривоят қилдилар.

Ҳижратнинг 83-йили 105 ёшда вафот этдилар. Бу зот Дамашқда энг охириги вафот этган саҳобалардан эдилар.

«Меросни эгаллаб олади», дегани «асаба шаклида меросхўр бўлади», деганидир. Яъни мазкур тоифаларнинг бошқа меросхўри бўлмаса, мероснинг ҳаммасини бир ўзи олади.

1. «Озод қилган қулининг».

Бу Ислонда аёл кишиларнинг иқтисодий ва мулкӣ эркинлиги қанчалик зўр эканлигини кўрсатувчи далиллардан биридир. Ислонда кўплаб қулларни озод қилган аёллар бўлган. Ҳазрати Оиша онамиз ана шулардан бири эдилар. Аёл кишининг қўлига тушган мол ўз-ўзидан эрига ёки отасига ўтиб қолиши Ислонда йўқ. У мол аёлнинг ўзида қолади. Ўзи қандай хоҳласа, шундай тасарруф қилади. Аёл киши хоҳласа, ўз мулки бўлган қулни озод қилган. Хоҳласа, пулига қул сотиб олиб, озод қилган. Шу билан бирга, озод қилган қулининг меросига ўзи эгалик қилган.

2. «Топиб олган боласининг».

Муслима аёл ота-онасининг тайини йўқ, ташландиқ болани кўчадан топиб олиб, боқса, улкан савоб олади. Шу билан бирга, ана шу боланинг меросига эгалик қилиш имтиёзига ҳам эга бўлади. Агар ўша ташландиқ боланинг бошқа меросхўри бўлмаса, ҳамма меросини ўзи олади.

3. «У ҳақда эри билан лаънат айтишган боласининг».

Бу ҳақда болаларнинг мероси ҳақидаги фаслда батафсил сўз кетган. Эри зинода шубҳа қилиб, «Бу бола мендан эмас», деса, аёл зино қилганини тан олмаса, қозининг олдида бир-бири билан лаънат айтишади-да, қози уларни ажратиб, болани онасига нисбат беради ва мерос ҳам она-бола ўртасида собит бўлади.

هُوَ قَتْلُ نَكَاحِ الْغُلَامِ إِذَا رَأَوْهُ كُرْتِي مَلَوْهُ لِحَرِّ تَامٍ: اَهْنَعُ هَلْ لِي صِرَ سَابِعُ نُبَالِ اقْو
نَكَاحِ الْغُلَامِ إِذَا: اُولَاقِ دَحْأَهْلَه: مَلَسُو هَلْ لِي صِرَ هَلْ لِي لُوسَر: لَاقَفِ
بِأَصْأَاهُ أَوْرُهُ. هَلْ هَتَارِي مَلَسُو هَلْ لِي لُوسَر لَعَجَفِ هُوَ قَتْلُ
نَسْلِ

«Ибн Аббос розияллоҳу анҳу:

«Бир киши ўлди ва ортидан ворис қолдирмади. Фақат битта озод қилган ғуломи қолди. Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Унинг бирор кими борми?» дедилар.

«Йўқ. Фақат битта озод қилган ғуломи бор», дейишди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унинг меросини ўша (ғулом)га бердилар», деди».

Икковини «Сунан» эгалари ривоят қилганлар.

Ушбу ривоятга биноан, собиқ қул билан хожанинг мерос олишлари икки томонлама бўлмоқда. Лекин кўпчилик уламолар «Озод қилинган қул собиқ хожасининг меросини олмайди, бу ривоятдаги ҳукм хусусий», деганлар.

مَلَسُوهُ لَعَلَّ يَصْرَهَ لِلْأَوْلَادِ أَوْ يَصْرَهَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ
مَلَسُوهُ لَعَلَّ يَصْرَهَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ أَوْ يَصْرَهَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ

Амр ибн Шуайбдан, у отасидан, у бобосидан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Валони, молни мерос олган мерос олади», дедилар».

Термизий ривоят қилган. Аллоҳ олий ва билгувчироқдир.

Яъни бировнинг молига меросхўр бўлганлар унинг озод қилган қулидан келадиган валога – меросга ҳам меросхўрлик қилар эканлар.

Бунга мисол тариқасида Имом Аҳмад ва Дора Қутнийлар қилган ривоят келтирилади:

«Ҳамзанинг мавлоси вафот этди. Ортидан бир қизи қолди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга қулликдан озод бўлган отасининг меросининг ярмини бердилар. Мероснинг қолганини асаба шаклида Ҳамзанинг қизига бердилар».

Бу вақтда Ҳамза розияллоҳу анҳу шаҳид бўлиб кетган эдилар. У кишининг озод қилган қулларининг меросидаги ҳақлари орқаларида қолган ёлғиз қизларига ўтган эди.

«Ҳадис ва ҳаёт» китобидан